Afrihili: afrika Esperanto

Image not found or type unknown

Foto: uea.facila.org

De Renato Corsetti

En 1970 multaj afrikaj landoj estis jam sendependaj kaj aliaj esperis balda? fari?i sendependaj. ?uste en tiu periodo, juna ganaa in?eniero pensis, ke por rilati inter si la novaj afrikaj landoj bezonas tut-afrikan lingvon. Tiu juna ganaano, K.A. Kumi Attobrah, poste skribis, ke li ekhavis la ideon en 1967, dum li voja?is per ?ipo de Britujo al Francujo. Temis, do, pri homo, kiu konis la mondon, parolis la anglan kaj la tvian, kaj konis aliajn afrikajn lingvojn. Povas esti, ke li anka? konis Esperanton, sed ni ne povas esti certaj pri tio.

Li konstruis tutafrikan interlingvon, kiun li bazis sur multaj afrikaj lingvoj. La alfabeto estis la latina alfabeto kun krome du literoj uzataj en kelkaj afrikaj lingvoj: ? kaj ?. Tiuj sonoj ekzistas anka? en Esperanto: ?

estas kiel "e" en la vorto "bela ", kaj ? estas kiel "o" en "bona”.

Kumi Attobrah donis al la lingvo la nomon Afrihili, kiu kunmetas la vorton Afriko kun la nomo de tre konata afrika lingvo, la svahila (Swahili).

La vorto-provizo estas tute afrika. Li prenis vortojn el multegaj afrikaj lingvoj, ekzemple sana = multe, kaj zuri = bela/bona, el la svahila; papa = bona, y? = esti, fa = preni, el la tvia; ko = ne, kaj kana = unu, el la joruba. Sed li prenis vortojn anka? el multaj aliaj lingvoj, ekzemple el la ha?sa, la kikonga, la zulua, la malagasa. La nombro-vortoj de 1 ?is 10 venas ?iuj el malsamaj afrikaj lingvoj.

Strukture la lingvo estas plene afrika kaj tre malsimila al Esperanto, kiu ja havas originalan gramatikon sed multe similas al e?ropaj lingvoj.

Pronomoj kaj verboj. En kelkaj okcident-afrikaj lingvoj oni ?an?as la fina?ojn ne de la verboj, sed de la pronomoj. La pronomoj estas tre gravaj kaj indikas la personon, la tempon kaj la aspekton de la verbo. La verboj, cetere, konsistas el nur unu silabo, tial estus tre malfacile modifi ilin. Do, la bazaj pronomoj estas tiuj uzataj kun la verboj: mi-, wu-, l?-, ta-, yo-, nu-, ku-, fu-. Se la verbo komenci?as per vokalo, oni faligas la lastan vokalon de la pronomo, tiel: m’-, w’-, l’-, t’-, y’-, n’-, k’-, f’-.

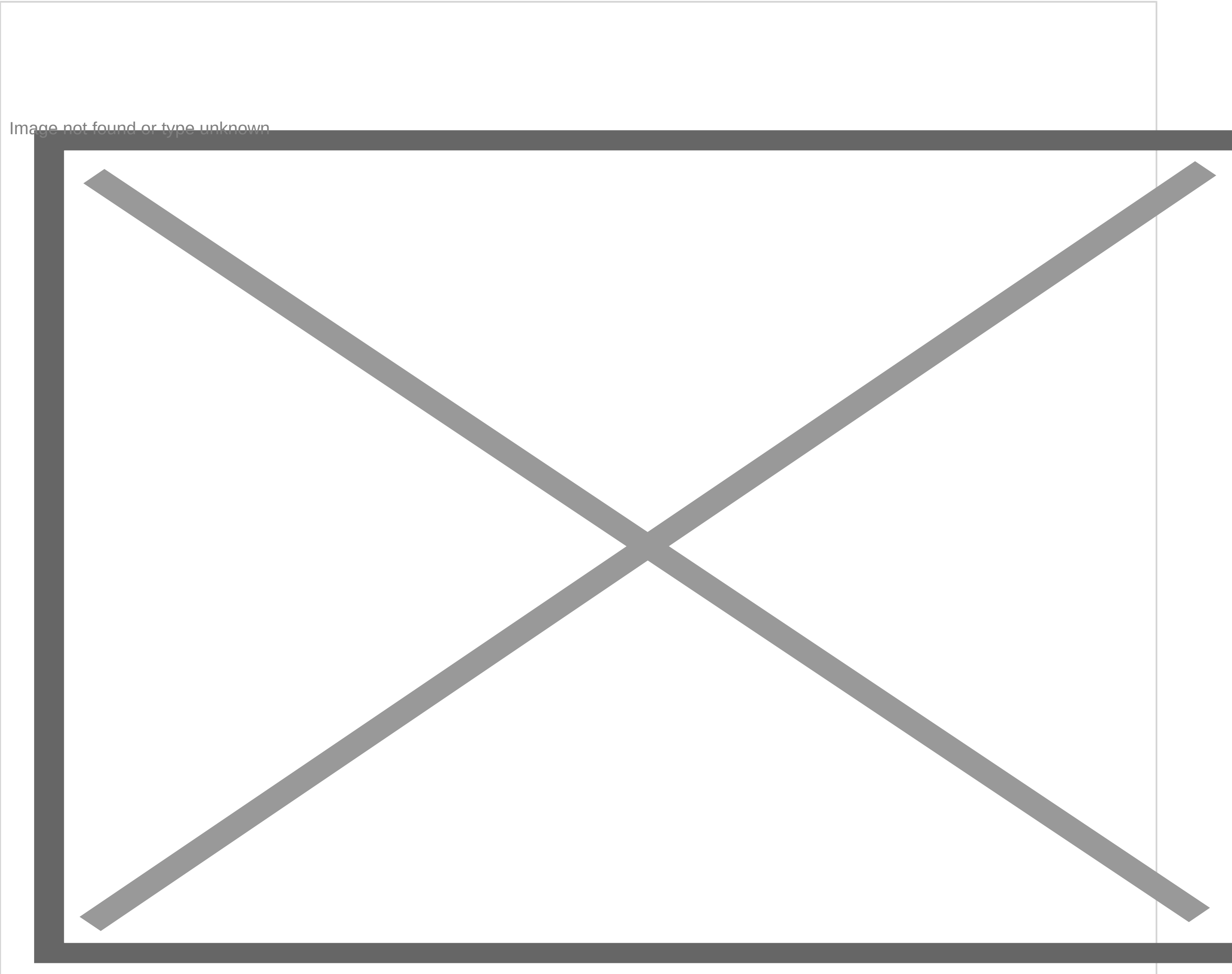

Afrikaj lernejaj lingvoj

Se ni uzus Esperantajn radikojn anstata? la veraj afrihilaj vortoj, la sistemo funkcius ?i tiel: mi ekiras = m’ekas ir; ?i vidadis = ?’adis vid; se li scius, li ne venus = se l’us sci, l’usne ven.

En la afrihila lingvo ekzistas anka? la liberaj formoj emi = mi kaj ewu = vi, ktp. Tamen tiuj utilas ?efe por respondi la rektajn demandojn, ekzemple: “Kiu prenis la libron? Mi.”

Por la substantivoj Kumi Attobrah sekvis la bantuajn lingvojn. En bantuaj lingvoj ne gravas la fina?oj kiel en e?ropaj lingvoj, sed la komenca?oj: Mtoto mkubwa ni mfaransa = (la) granda infano estas franco kaj Watoto wakubwa ni wafaransa = (la) grandaj infanoj estas francoj.

Li pensis, ke substantivo kaj ?ia apuda adjektivo komenci?u per la sama vokalo, ekzemple: akalini = skribilo, sabo = nova, akalini asabon = nova skribilo; ikalini = skribiloj, ikalini isabon = novaj skribiloj. Se la saman aferon ni farus en Esperanto, la rezulto estus: okulo obela kaj amiko abela.

Afrikaj politikaj aktivuloj kritikis la projekton, kiam ?i aperis. Ili opiniis, ke krei komunan afrikan lingvon ne estas inter la plej ur?aj problemoj. Ili kredis, ke komuna afrika lingvo ekestos, kiam la afrikaj popoloj estos liberaj komuniki inter si. Ekzemplero de la lernolibro estis prezentita al la prezidanto de la Organiza?o por Afrika Unueco en Adisabebo en majo 1988. Tio estas la lasta publika informo trovebla pri tiu lingvoprojekto.

Eblas a?skulti ?i tiun artikolon, kiun vo?legis Gabriel Olubunmi Osho-Davies ?e la fonto.

Fonto: uea.facila.org

---

https://www.radiohc.cu/index.php/eo/especiales/exclusivas/363806-afrihili-afrika-esperanto

Radio Habana Cuba